

*Pyöräilevät ja kävelevät koulubussit
Cyklande och vandrande skolbussar*

Pyöräilevän ja kävelevän koulubussin starttaaminen Opas kouluille ja harrastusjärjestöille

Pyöräilevän ja kävelevän koulubussin starttaaminen Opas kouluille ja harrastusjärjestöille

Mikä on pyöräilevä ja kävelevä koulubussi?

Pyöräilevä ja kävelevä koulubussi on sosiaalinen innovaatio, jonka tarkoituksena on lisätä lasten päivittäistä liikuntaa ja ulkoilua, parantaa liikenneturvallisuutta, lisätä lasten ja aikuisten välistä yhteisöllisyyttä sekä helpottaa perheiden arkea. Pyöräilevässä ja kävelevässä koulubussissa lapset kulkevat aikuisen johdolla ennalta sovitun reitin ja aikataulun mukaisesti. Letkan vetäjinä toimivat vanhemmat, isovanhemmat tai muut lasten elämään läheisesti kuuluvat aikuiset.

Pyöräilevä ja kävelevä koulubussi voidaan perustaa sekä koulu- että harrastusmatkoille. Lasten itsenäinen liikkuminen kouluun on viime vuosina vähentynyt, ja lapsia kuljetetaan yhä useammin henkilöautolla. Matkat harrastuksiin ovat yleensä koulumatkoja pidempiä, ja autoilevien vanhempien tarjoamat yhteiskuljetukset ovat vakiintuneet vapaa-ajan liikkumiseen. Pyöräilevä ja kävelevä koulubussi haastaa yhä yleistyvän autoilun, edistää hyväksi havaittuja yhteiskyytejä ja kannustaa perheitä etenkin lyhyiden (alle viiden kilometrin mittaisten) matkojen liikkumiseen omin voimin.

Pyöräilevän ja kävelevän koulubussin tavoitteena on:

- lisätä lasten arkiliikuntaa ja ulkoilua
- lisätä lasten ja aikuisten välistä yhteisöllisyyttä
- helpottaa perheiden arkea
- parantaa liikenneturvallisuutta koulujen ja harrastuspaikkojen lähiympäristössä
 - opettaa lapsille liikenteessä liikkumisen sääntöjä ja käytäntöjä
 - vähentää autoliikennettä
- edistää kestävästä liikkumisesta ja suojella ympäristöä autoilun haittavaikutuksilta

Hyviä esimerkkejä jo muutaman vuosikymmenen ajan toteutetuista pyöräilevistä ja kävelevistä koulubusseista sekä lasten pyöräilyn edistämisestä löytyy muun muassa Ruotsista, Tanskasta, Belgiasta, Isosta-Britanniasta, Kanadasta ja Yhdysvalloista.

Koulubussista on iloa ja hyötyä kaikille:

- lapset saapuvat virkeinä kouluun tai harrastukseen, liikkuvat enemmän ja omaksuvat turvallisen ja terveellisen liikkumisen tapoja
- aikuiset näkevät koulu- tai harrastusmatkan lasten näkökulmasta, tutustuvat muihin lapsiin ja aikuisiin ja liikkuvat itsekin
- opettajat saavat lapset virkeinä kouluun, ja saavat ideoita kestävästä liikkumisesta sisällyttämisestä opetukseen
- liikenneturvallisuus koulun tai harrastuspaikan ympäristössä paranee, kun autoliikenne koulun välittömässä läheisyydessä vähenee
- kestävästä liikkumisesta tavat tukevat ympäristönsuojelun tavoitteita
- yhteistyö koulun ja perheiden välillä lisääntyy

Miksi pyöräilevä ja kävelevä koulubussi?

Pyöräilevä ja kävelevä koulubussi on yhteisellä asialla. Lasten liikunnan lisääminen ja kestävä liikunnan edistäminen on aikuisten yhteinen tavoite, johon kodit, koulut ja harrastusten ohjaajat osallistuvat kukin parhaansa mukaan. Yhdessä saamme aikaan enemmän!

Suomessakin koulumatka kuljetaan yhä useammin autolla. Henkilöautoa käytetään yleisimmin lyhyillä 1-3 kilometrin mittaisilla matkoilla. Henkilöliikennetutkimuksen mukaan huomattava osa matkoista on lyhyitä, noin kolmannes alle kolmen kilometrin ja vajaat puolet alle viiden kilometrin mittaisia.

Lasten harrastukset arki-iltoina lisäävät autoilua: 30-44 –vuotiaiden perheellisten aikuisten arkivapaa-ajan automatkoista suurin osa on kyyditsemismatkoja. Harrastusmatkoille vakiintuneet lasten yhteiskyydit voisi monessa tehdä myös pyörällä tai kävellen. Monesti lasten arkiliikuntaa täytyy lisätä, sillä autoilun lisääntymisen vuoksi edes liikuntaa harrastavat lapset eivät välttämättä liiku terveytensä kannalta riittävästi päivittäin.

Omin jaloin liikkumisen ja ulkoilun lisäämisellä on vaikutuksia lasten arkeen. Pyöräily ja kävely vaikuttavat

hyvinvointiin

- liikkuminen kohottaa kuntoa ja edistää terveyttä
- liikkuminen ja ulkoilu parantavat keskittymistä ja sen myötä työrauhaa kouluissa
- arkiliikumisella voi olla liikuntaharrastusta merkittävämmät terveysvaikutukset
- lapsen liikuntatottumukset kehittyvät osana arkea
- koulumatkojen liikunnallistaminen koskee tasa-arvoisesti kaikkia lapsia

liikenneturvallisuuteen

- liikenteessä liikkumista oppii vain liikkumalla liikenteessä
- lapsi oppii turvallista liikkumista aikuisen johdolla
- päivittäisen koulumatkan kulkeminen pyörällä tai kävellen on parasta liikennekasvatusta
- pyöräilyn lisääntyminen lisää pyöräilyn turvallisuutta
- pyöräillen ja kävellen tehdyt koulumatkat vähentävät autoliikennettä koulun ympäristössä

yhteisöllisyyteen

- lapsella on kavereita koulumatkalla
- koulumatkakiusaaminen vähenee, kun mukana on aikuinen
- yhdessä pyörällä ja kävellen tehdyt koulumatkat lisäävät yhteisöllisyyttä vanhempien kesken sekä lasten ja aikuisten välillä
- yhteisen liikkumisen suunnittelu ja koulun ympäristön liikenneturvallisuuden edistäminen lisäävät kodin ja koulun välistä yhteistyötä

ympäristöön

- autojen väheneminen vähentää ilmansaasteita ja melua
- kestävästä liikkumisesta tapa ja tietoisuus liikkumisen ympäristövaikutuksista juurrutetaan jo varhain

Mitä pyöräilevän ja kävelevän koulubussin järjestämiseksi tarvitaan?

Pyöräilevän ja kävelevän koulubussin järjestämiseksi aikuisilta tarvitaan organisointikykyä ja halua panostaa hetki aikaa päivässä yhteisiin koulu- tai harrastusmatkoihin. Helpointa tämä on silloin, kun innostuneita vanhempia ja muita aikuisia on useita. Sosiaalinen innovaatio edellyttää, mutta myös tuottaa, yhteistoimintaa aikuisten välillä. Koulubussi toteutuu, kun aikuisten toimintaa ohjaa

- yhteinen tavoite: lasten liikunnan ja ulkoilun lisääminen
- tahto ja yhteistyö: sosiaalisen innovaation juurruttaminen tarkoittaa myös yhteistoiminnan lisäämistä ja autoilun vähentämiseen tähtäävää asennemuutosta

Yhteistä tahtoa tarvitaan, sillä lasten itsenäinen liikkuminen on viime vuosina vähentynyt. Tämä näkyy monen koulun läheisyydessä lisääntyneenä autoliikenteenä, joka entisestään vähentää lasten turvallisen liikkumisen edellytyksiä.

Kouluissa pyöräilevä ja kävelevä koulubussi voi toteutua, jos vanhemmat, opettajat ja koulujen rehtorit ovat yhtä mieltä siitä, että kouluun käveleminen ja pyöräily ovat edistettävissä asioita. Tämän jälkeen saatetaan tarvita vielä esimerkiksi muutoksia koulujen pyöräilyä koskeviin suosituksiin ja pyörien pysäköintimahdollisuuksiin koulujen pihoilla.

Harrastusbussien järjestäminen edellyttää vanhempien yhteistä tahtoa vähentää autoilua ja lisätä lasten liikuntaa. Lisäksi voi olla syytä selvittää, voiko harrastusvälineitä säilyttää harrastuspaikalla joka kerta tapahtuvan kotiin kuljettamisen sijaan. Muutoksia voidaan tarvita myös harrastuspaikkojen pyörien pysäköintimahdollisuuksiin.

Kuka organisoii pyöräilevän ja kävelevän koulubussin?

Koulubussien organisoimisessa monenlaiset yhteistyömallit ovat mahdollisia. Suomessa koulubussitoimintaa on kehitetty ensisijaisesti koulun ja kodin yhteistyömuotona, jonka juurruttamiseksi Pyöräilykuntien verkoston Kävelevät ja pyöräilevät koulubussit –hanke (2011-2013) on tarjonnut käynnistysapua. Koulubussin organisoimisen helpottamiseksi hanke on tuottanut koulubussiesitteen (linkki) sekä kartta- ja viestinvälityssovelluksen koulubussia toteuttaville vanhemmille (linkki). Lisää vinkkejä lasten pyöräilyn edistämiseksi löytyy Pyöräillä kouluun –sivustolta (osoite)

Kouluilla on viestintää ja vuorovaikutusta edistävä rooli hankkeessa

- koulujen vanhempainilloissa on esitelty koulubussitoimintaa, minkä jälkeen koulu on tarjonnut tilan reittisuunnittelulaisuudelle
- rehtorit ja opettajat ovat voineet välittää tietoa koulubussista wilma-viestien välityksellä
- rehtorien ja opettajien suhtautumisella on suuri merkitys: pyöräilyrajoitusten sijaan kouluissa voidaan suositella pyöräilyä kaikenikäisille. Pienimmille tämä suositus saattaa tarkoittaa pyöräilevän koulubussin mukana kulkemista esimerkiksi ensimmäisten kouluviikkojen ajan

Vanhemmat ovat avainasemassa koulubussien vetäjinä

- Ihannemallina vanhempien yhteistoiminta
 - pyöräilevän ja kävelevän koulubussin idea on yhdistää vanhempien voimat ja samalla vähentää autolla tapahtuvaa saattoliikennettä
 - ihannemallissa reittejä on useampia ja ”bussinkuljettajia” on vähintään kaksi reittiä kohden
 - ihannemalli lisää vanhempien osallisuutta lasten elämässä, perheiden yhteisöllisyyttä ja kodin ja koulun vuorovaikutusta
- Vaihtoehtomallina joko koulun tai aamu- ja iltapäiväkerhotoiminnan organisoima koulubussi
 - kysyntää olisi paljon, mutta kouluilla ja kerhoilla on vähän resursseja koulumatkojen tukemiseen
 - vaihtoehtomalli lisää lasten arkiliikuntaa, mutta ei edistä ideaan lähtökohtaisesti kuuluvaa yhteisöllisyyttä perheiden ja kodin ja koulun välillä

Kuka voi edistää lasten pyöräilyä? Miten?

Lasten kestävän liikkumisen edistäminen on aikuisten asennekysymys. Lasten ja aikuisten yhteinen liikkuminen liikenteessä muistuttaa myös autoilijoita, pyöräilijöitä ja kävelijöitä liikennesääntöjen noudattamisesta. Lasten pyöräilyä voivat edistää

- **perheet:** kulkutapa on ensisijaisesti perheiden valinta. Omalla esimerkillään aikuiset vaikuttavat lasten kulkutapavalintoihin niin koulu- kuin harrastusmatkoilla
- **koulut (rehtorit ja opettajat):** koulut voivat suositella pyöräilyä ja kävelyä kaikille oppilailleen ja heidän perheilleen. Yksi tärkeimmistä kulkutapoihin vaikuttamisen tavoista on koululaisten pyöräilyä rajoittavan ohjeistuksen korvaaminen pyöräilysuosituksilla
- **koulujen vanhempainyhdistykset:** vanhempien vaikutuskanava voi edistää pyöräilymyönteistä asennetta koulussa ja vanhempien keskuudessa ja vaikuttaa koulun ympäristön liikennejärjestelyihin yhteistyössä koulun kanssa
- **harrastusten vetäjät:** pyöräilyä ja kävelyä voi edistää sekä omalla esimerkillä että kannustamalla lasten vanhempia sopimaan kimpakyytejä auton ohella myös pyörällä tai kävellen
- kunnat ja kaupungit: sujuvat reitit kävelylle ja pyöräilylle ovat kaupunki- ja liikennesuunnittelun vastuulla

Pyöräilevän tai kävelevän koulubussin käynnistämisen ABC

Koulubussien organisoimiseen tarvitaan joukko koulumatkaliikunnan ja yhteistyön edistämisestä kiinnostuneita vanhempia. Koulu, vanhempainyhdistys tai harrastusjärjestö voi auttaa toiminnan organisoimisessa ja Pyöräilykuntien verkosto tarjoaa tukea toiminnan aloittamiseksi. Jos haluat käynnistää pyöräilevän tai kävelevän koulubussin

A Avatkaa viestinnän ja vuorovaikutuksen kanavat

Koulussa:

- koulubussi tarvitsee yhden tai useamman vastuuhenkilön, joka koordinoi ilmoittautumisia ja alkujärjestelyitä sekä niiden viestintää
- kiinnostuneet vanhemmat: ottakaa yhteyttä rehtoriin/opettajaan/vanhempainyhdistyksen edustajaan ja kysykää mahdollisuudesta ottaa pyöräilevä tai kävelevä koulubussi vanhempainillan asialistalle
- kartoittakaa koulubusseista kiinnostuneita vanhempia jo koulutulokkaiden ja 1.-3.-luokkalaisten vanhempainilloissa keväällä – lomake toimii hyvänä apuna yhteisestä koulumatkasta kiinnostuneiden kartoittamiseksi
- kutsukää syyslukukauden alussa koolle koulubussipalaveri, jossa karttasovellusta hyödyntäen piirretään reittikartat ja sovitaan pysäkit ja aikataulut koulubussitoimintaan osallistuvien vanhempien kesken – reittisuunnitteluun apua saatte myös Pyöräilykuntien verkostolta
- hyödyntäkää Pyöräilykuntien verkoston viestinvälityssovellusta yhteydenpidossa vanhempien välillä (tai sopikaa yhdessä jokin muu tapa: tekstiviestit, fb-ryhmä, sähköpostilista)
- myös koulubussin viestintä tarvitsee sen ajantasaisuudesta vastaavan henkilön

Harrastusjärjestössä:

- sopikaa vanhempien kesken autokyydillä tapahtuvan yhteiskyydin vaihtamisesta pyöräilevään tai kävelevään harrastusbussiin
- selvittäkää joukkueen/harrastusryhmän olemassa olevat viestinvälityskanavat tai perustakaa sellainen harrastusbussitoiminnalle
- ottakaa asia esille mahdollisessa vanhempainkokouksessa
- markkinoikaa harrastusbussi-idea seurojen ja harrastusryhmien yhteisissä tapahtumissa

B Suunnitelkaa tarkoituksenmukaiset reitit ja toimivat aikataulut

- helpointa reitti- ja aikataulusuunnittelu on yhteisessä palaverissa
- reittisuunnittelussa voi hyödyntää Pyöräilykuntien verkoston kartta- ja viestinvälityssovellusta (linkki) tai esim. GoogleMapsia
- lyhin reitti ei välttämättä ole turvallisin: reitti kannattaa suunnitella sellaiseksi, että lapset voivat myöhemmin kulkea sitä itsenäisesti
- reitti kannattaa vielä kulkea läpi kellon kanssa, jotta aikataulut ja sopivat pysäkit saadaan kohdilleen
- vakiintuneille reiteille voi tehdä pysyvämmät pysäkkimerkinnot – asiasta voi neuvotella koulun ja kunnan kanssa ja vinkkejä pysäkkimerkeistä saa Pyöräilykuntien verkostolta
- jos koulun lähiympäristössä kävelyn tai pyöräilyn kannalta vaarallisia paikkoja, ne kannattaa kirjata ylös ja viedä viesti eteenpäin esimerkiksi vanhempainyhdistykselle tai koulun rehtorille – liikennejärjestelyt ovat muutettavissa

C Toteuttakaa koulu- tai harrastusbussi

- varmistakaa pyörien kunto, jos koulumatka on tarkoitus pyöräillä
- noudattakaa reittejä ja aikatauluja niin kauan kuin tarve vaatii!
- viestikää keskenänne: vetäjien on tärkeä tietää, kuka milloinkin on mukana ja perheiden on tärkeä tietää, kuka letkaa vetää
- nauttikaa lasten kanssa liikkumisesta ja lasten kavereihin ja heidän perheisiinsä tutustumisesta!
- jos pitkäaikainen sitoutuminen muodostuu toiminnan aloittamisen kynnykseksi, kannattaa kokeilla koulubussin järjestämistä esim. muutamaksi ensimmäiseksi kouluviikoksi ja tuumata sen jälkeen, löytyykö joukosta halukkuutta jatkaa koulubussia

Tämä opas on toteutettu lasten arkiliikkumisen edistämiseksi sekä kävelevän tai pyöräilevän koulubussitoiminnan juurruttamiseksi suomalaisiin kouluihin ja harrastusjärjestöihin.

www.poljin.fi/koulubussit

koulubussit@poljin.fi

PETTERI NISULA

petteri.nisula@poljin.fi
p. 044 550 1445

SANNA OJAJÄRVI

sanna.ojajarvi@poljin.fi
p. 040 527 5632

Oppaan on toteuttanut Pyöräilykuntien verkoston Pyöräilevät ja kävelevät koulubussit -hanke. Hanke toteutettiin vuosina 2011-2013 osana opetus- ja kulttuuriministeriön Liikkuva koulu -ohjelmaa. Hanke on lisäksi saanut tukea osana valtakunnallista Liikenneviraston, liikenne- ja viestintäministeriön, ympäristöministeriön ja KKI-ohjelman rahoittamaa Liikkumisen ohjauksen -ohjelmaa 2012-2013.

LIIKKUVA KOULU
skolan i rörelse

Kulje viisaasti

 PYÖRÄILYKUNTIEN VERKOSTO